

Р. В. Миленкова

Українська академія

банківської справи

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ БАНКІВСЬКИХ СЛУЖБОВЦІВ

Стаття присвячена опису розробленої та експериментально апробованої методики формування інноваційної культури майбутніх фахівців банківської справи в процесі їх професійної підготовки у ВНЗ. Ефективність методики розглядається як результат взаємодії та взаємозв'язку представлених її складових.

Сучасна система вищої освіти, яка забезпечує майбутніх спеціалістів фаховими знаннями та вміннями, нині стоїть перед завданням формування таких особистісних якостей фахівців, які дозволять їм успішно реалізуватись у жорстких умовах конкуренції на ринку праці. Тенденція спрямованості на розвиток у людини якостей інноваційної культури в процесі її професійної підготовки може бути одним із шляхів досягнення цієї мети.

Проблема розробки та випробування методики формування інноваційної культури майбутніх фахівців банківської справи розглядається як частина загальної проблеми підвищення рівня інноваційної культури випускників вищих навчальних закладів.

Зв'язок даної статті з науковими та практичними завданнями полягає в тому, що нині, коли інноваційні процеси відбуваються в усіх галузях життєдіяльності людини, існує об'єктивна необхідність формування інноваційної культури як окремої особистості так і суспільства в цілому.

Методичні засади формування інноваційної культури майбутнього фахівця впродовж його професійної підготовки є, на наш погляд, недостатньо висвітленою частиною загальної проблеми оновлення змісту вищої освіти.

Завдання даної статті полягає у розкритті основних складових методики формування інноваційної культури студентів протягом їх навчання у ВНЗ.

Проведений у рамках дослідження аналіз наукової літератури з різних напрямків показав високу зацікавленість дослідників до феномену „інноваційна культура”. Значний внесок у розробку цього поняття на концептуальному рівні здійснили українські та зарубіжні вчені А.Баркер, В.Джелалі, В.Кремень, Б.Лісін, А.Ніколаєв, Г.Тернквіст, О.Попович. Діагностичним засадам інноваційної культури особистості присвячено праці О.Єфросініної, А.Кальянова, В.Носкова, В.Фокіної. Окремі аспекти інноваційної культури фахівців досліджували також О.Аматьєва, С.Биконя, В.Буйко, Н.Гавриш, А.Герасимов, І.Курас, І.Логінов, Д.Шервуд та інші. Практичним питанням розвитку інноваційних якостей особистості присвячені праці Л.Даниленко, О.Козлової, В.Паламарчук, І.Перлакі та інших.

Не применшуючи значущості робіт вказаних авторів, які спрямовано на дослідження загальної проблеми розвитку інноваційної культури у сучасному суспільстві, вважаємо за необхідне зосередитись на особливостях методики формування інноваційної культури майбутніх фахівців банківської справи протягом їх навчання у ВНЗ.

У зв'язку з поставленим завданням уточнимо основні поняття досліджуваної проблеми. Під інноваційною культурою майбутніх фахівців банківської справи ми розуміємо складову їх загальної культури, що утворює систему цінностей, знань, норм, умінь та навичок щодо породження та впровадження інновацій, які формуються або розвиваються у особистості впродовж навчання у ВНЗ та забезпечують при певних умовах реалізацію її інноваційного потенціалу у професійній сфері діяльності. Метою підвищення інноваційної культури студента є формування особистості майбутнього фахівця – новатора з високими моральними якостями.

Оскільки нині не існує єдиного підходу до визначення структури інноваційної культури особистості, на основі аналізу та узагальнення наукових розробок [1, 2, 3, 4, 5], було виокремлено такі основні її сутнісні складові, як світоглядна, творча,

інформаційна та технологічна. Завдяки їх розвитку особистість набуває активної життєвої позиції, підвищує свій творчий потенціал, вчиться знаходити, використовувати та зберігати інформацію, необхідну для інноваційної діяльності, оволодіває технологіями самовдосконалення, інноваційного пошуку, впровадження інновацій тощо.

Аналіз сутності, змісту, структури інноваційної культури та дослідження її наявного рівня у студентів дозволили нам визначити основні напрямки педагогічного процесу з формування інноваційної культури майбутніх банківських службовців, а саме:

- навчальна діяльність студентів;
- позанавчальна діяльність;
- сфера самовдосконалення майбутніх фахівців банківської справи.

Організація *навчальної діяльності* в рамках експериментального дослідження процесу формування інноваційної культури була спрямована на засвоєння та актуалізацію знань і вмінь, необхідних для успішної інноваційної діяльності у галузі банківської справи, формування професійних та інноваційних цінностей сучасного фахівця.

Досягнення вище означених результатів у навчальній діяльності студентів здійснювалось завдяки включенню елементів інноваційної культури до таких складових навчального процесу, як:

- навчальні курси, передбачені навчальним планом з підготовки фахівців банківської справи;
- навчально-виробнича практика у банківських установах;
- позааудиторна навчальна діяльність студентів, участь у науково-практичних студентських конференціях, міжнародних програмах, конкурсах, проектах тощо;
- розроблений з метою формування інноваційної культури майбутніх банківських службовців навчальний спецкурс.

З метою досягнення студентами максимально можливого рівня інноваційної культури було проаналізовано зміст обов'язкових навчальних дисциплін та

доповнено їх інформацією з теорії та історії інноватики; впроваджено інноваційні методи навчання; реалізовано комплекс заходів, які сприяють створенню інноваційно сприятливого навчального середовища у ВНЗ.

Крім того, у ході дослідження було розроблено та експериментально апробовано навчальний спецкурс з формування інноваційної культури студентів. Його змістова структура була визначена у відповідності до сутнісних складових інноваційної культури особистості та включала в себе чотири модулі:

1. Світоглядні основи взаємодії людини зі світом.
2. Психологічні аспекти інноваційності.
3. Інноваційна особистість в умовах інформатизації суспільства.
4. Технологічне забезпечення інноваційної діяльності.

Програма даного спецкурсу, структурована за визначеними навчальними модулями, передбачала вивчення теоретичних і практичних основ інноватики, її історії, зовнішніх та внутрішніх факторів, які сприяють та протидіють інноваціям, визначення можливих напрямків інноваційної діяльності особистості, зокрема особистості майбутнього фахівця банківської справи.

Основні завдання реалізації програми спецкурсу полягали в тому, щоб поряд з предметно-змістовними результатами навчання (знання, вміння, конкретне вирішення інноваційних завдань тощо), здійснити вплив на загальнокультурні параметри особистості, які покликані забезпечити морально-етичний підхід до інноваційної діяльності, здатності до рефлексивного оцінювання, прогнозування наслідків та відповідального ставлення до результатів впровадження будь-яких інновацій.

Заняття в рамках навчального спецкурсу з формування інноваційної культури студентів, які навчаються за фахом «Банківська справа», були спрямовані на розкриття сутності інновацій, усвідомлення їх ролі у розвитку суспільства, формування психологічної та технологічної готовності особистості до інноваційного вирішення проблемних завдань як на особистісному, так і на професійному рівні.

Процес навчання за програмою навчального спецкурсу передбачав також моделювання інноваційної діяльності, зокрема підготовку, захист та впровадження власних інноваційних проектів студентів та був побудований на дотриманні таких вимог, як орієнтація на творчу діяльність з урахуванням неповторності кожної особистості, забезпечення індивідуального творчого і диференційованого підходу; реалізація міжпредметного зв'язку, що забезпечує цілісне сприйняття феномену інновації, інноваційну інформованість студентів; відкритість, варіативність, динамічність у змісті, методах і формах навчання.

Зміст, форми і методи, реалізовані з метою формування інноваційної культури майбутнього фахівця банківської справи, були спрямовані на особистісно-орієнтоване навчання, формування акмеологічного розуміння професійного розвитку особистості, залучення студентів до досвіду особистісно-орієнтованих освітніх ситуацій та підготовку до подальшої самоосвіти.

Реалізація навчальної програми спецкурсу сприяла закріпленню емоційно-позитивного, ціннісного ставлення студента до знання, освіти, обраної професії; підтримку прагнень майбутніх банкірів до особистісного і професійного самопізнання, саморозвитку, самореалізації, усвідомлення індивідуальної моделі професійної діяльності та визначення напрямків інноваційної діяльності у галузі банківської справи. При організації навчального курсу передбачалося створення таких умов освітнього простору, які б могли забезпечити особистісне зростання студентів. З цією метою зміст навчання було спрямовано на творче переосмислення стереотипів, розвиток креативності, оволодіння вміннями комунікації та психорегуляції.

Результати експериментального дослідження впровадження навчального спецкурсу з формування інноваційної культури показали, що ефективність реалізації програми залежить від того, наскільки її зміст і форми зацікавлять кожну особистість, впливатимуть на її світосприйняття, сприятимуть самоактуалізації як у приватній так і у професійній сфері. Тому, з метою підвищення інтересу студентів до даного навчального курсу було використано

здебільшого активні методи роботи, навчання в режимі діалогу та полілогу, організаційно-діяльнісні ігри, моделювання, конкурс проектів, інтегровані лекції, індивідуальну роботу, семінари, тренінги особистісного зростання.

Такий підхід до формування інноваційної культури майбутнього фахівця відповідає моделі професійної підготовки особистості з урахуванням її цілісності, динамічності, відкритості до змін.

Навчальний курс розрахований на 72 год. і передбачав проведення лекційних, семінарських, практичних та тренінгових занять, а також самостійної освітньої та інноваційної діяльності студентів.

Таким чином, навчальний процес підготовки майбутніх фахівців банківської справи було спрямовано на формування інноваційної культури особистості.

Організація *позанавчальної діяльності* майбутніх фахівців банківської справи, спрямованої на формування її інноваційної культури, була побудована таким чином, що майбутні фахівці банківської справи мали можливість значно підвищити власний творчий потенціал та мотивацію до подальшої творчої діяльності. Крім того, у позанавчальній роботі зусилля організаторів було зосереджено на розвитку ціннісних орієнтацій студентів, значна увага, зокрема приділялася усвідомленню значущості загальнолюдських та професійних цінностей для особистості сучасного фахівця з високим рівнем інноваційної культури.

Педагогічний вплив з формування та підвищення рівня інноваційної культури студентів у позанавчальній діяльності здійснювався за такими напрямками як:

- робота гуртків, клубів, творчих об'єднань студентів за інтересами;
- участь студентів у заходах, спрямованих на підвищення їх творчого та загальнокультурного рівня;
- залучення майбутніх банківських службовців до роботи в органах студентського самоврядування;
- організація зустрічей студентів з фахівцями банківської справи та провідними банкірами;

- діяльність студентського клубу «Банкір» тощо.

Отже, при організації позанавчальної діяльності студентів до її програми також було включено зміст, форми та методи розвитку інноваційних якостей особистості.

Як вже було зазначено, *сфера самовдосконалення студентів* також виступала одним з напрямків процесу формування інноваційної культури майбутніх працівників банків, оскільки висока самореалізація особистості в умовах жорсткої професійної конкуренції вимагає озброєння майбутніх фахівців методами постійного підвищення власного інтелектуального, культурного та професійного рівня, готовності до ціложиттєвої освіти та самовиховання.

Таким чином, педагогічний вплив на сферу самовдосконалення особистості в рамках процесу формування інноваційної культури майбутніх банківських службовців здійснювався відповідно до таких складових:

- самостійне підвищення рівня загальної освіти;
- самовиховання, вдосконалення особистісних якостей;
- підвищення рівня загальної культури;
- самостійне підвищення рівня професіоналізму.

Готовність студентів до ціложиттєвого самовдосконалення формувалася в рамках нашого експерименту завдяки підвищенню мотивації, психологічної та технологічної підготовки до постійних позитивних особистісних змін, необхідних для успішної самореалізації сучасних фахівців.

Тож, оволодіння студентами технологіями власного вдосконалення, які покликані забезпечити вміння підвищувати професійний, інноваційний та культурний рівень упродовж життя, також сприяло розвитку особистості інноваційної культури.

Узагальнюючи результати впровадження описаної методики формування інноваційної культури майбутніх банківських службовців у процесі їх професійної підготовки згідно до описаних складових, можна зробити висновок про те, що обов'язковою умовою використання даної методики повинен виступати системний підхід до побудови освітньо-виховного процесу.

Побудова процесу підготовки фахівців банківської справи з високим рівнем інноваційної культури на основі системного підходу забезпечує взаємодію та взаємозв'язок усіх його складових, у результаті чого значно підвищується рівень інноваційної підготовки студентів до професійної діяльності.

Слід зазначити, що серед подальших перспектив дослідження проблеми підвищення рівня інноваційної культури українського суспільства важливим напрямком вбачається вивчення професійної складової інноваційної культури фахівців.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Джелали В. И., Кулиниченко В. Л., Моисеенко В. В. Инновационная культура – основа, движитель и определитель направления и качества развития социума и личности // Винахідник і раціоналізатор. – 2002. - № 4. – С. 5-11.
2. Николаев А. Инновационное развитие и инновационная культура // Наука та наукознавство. – 2001. - № 2. – С. 54-64.
3. Носков В., Кальянов А., Єфросініна О. Соціально-психологічні детермінанти інноваційної культури в гуманітарному ВНЗ// Соціальна психологія. – 2005. - № 4(12). – С. 69-83.
4. Фокина В. Н. Формирование инновационной культуры преподавателя вуза: социологический аспект управления: Дис. канд. соц. наук: 22.00.08 / Современный гуманитарный институт. – М., 2001. – 151 с.
5. Schuler A. J. Business Creativity and Innovation: How to Build an Innovative Culture. Alexandria: Schuler Solutions, Inc. – 2002. – 175 p.

РЕЗЮМЕ

Миленкова Р. В. *Методика формування інноваційної культури майбутніх банківських службовців.*

Статья посвящена описанию разработанной и экспериментально апробированной методики формирования инновационной культуры будущих специалистов банковского дела в процессе их профессиональной подготовки в вузе. Эффективность методики рассматривается как результат взаимодействия и взаимосвязи представленных ее составляющих.

SUMMARY

Milenkova R. V. *Methodic of Fostering Innovative Culture of the Future Bank-officers. The article is devoted to the developed and examined methodic of building innovative culture of the future banker description. The efficiency of the methodic is seen as a result of its constituencies coherence.*